

Евелина Хаћа
Душан-Владислав Пажђерски
Гдањски универзитет, Пољска

Српска ћирилица на универзитету у Гдањску

Саопштење прочитано на стручнонаучном скупу
Савремене информационе технологије – Интернет и ћирилица
(Српски језик, писмо и култура у савременим информационим технологијама)
Бијељина, РС/БиХ, 25. новембра 2003. године

Пољска култура је историјски повезана са западним хришћанством и стога је и писмо којим се служе говорници пољског језика латинично. Може чак да се каже да је писмена свест Пољака **латинична** јер у историји није било ниједне промене писма¹, односно ниједна окупацијска власт (пре свега руска) није сматрала промену пољског латиничног писма у ћирилично за средство за однорођивање Пољака, а књижевност (као главни културотворни фактор) од првих писаних докумената развија се на латиници². Пољаци су ипак окренути ка латиници не само због припадности западном цивилизацијском кругу али и (пошто их ћирилица подсећа на многе године зависности од Русије односно од СССР) због подсвесне нетрпељивости према једном систему чији су били део до 1989. године. Ти фактори су, по нашем мишљењу, одлучујући кад је реч о познавању и коришћењу ћирилице од стране говорника пољског језика. Како би се могао приказати однос према српској ћирилици, а у даљем излагању и њена примена на Интернету код пољских корисника, неминован је кратак преглед односа према ћирилици у новије време уопште.

Од године 1989, када је у Пољској пао комунистички систем, из основних и средњих школа панично је избациван из школског програма руски језик и замењиван енглеским, што је требало да представља јаван манифест раскида са совјетском прошлошћу и преокрет према западној демократији. Од исте те године примећен је велики пад уписа студената на руску филологију и велика маргинализација руске културе уопште. Тек пре пар година интересовање за источне земље и њихову културу је почело да расте, а и то углавном због тога што генерације деце рођене осамдесетих, а васпитаване деведесетих нису оптерећене комунистичком прошлошћу и немају више лични однос према земљама бившег источног блока.

Дакле, ти који су почели да иду у школу крајем осамдесетих нису били у могућности да упознају ћирилицу као друго по броју корисника европско писмо, а они који су је упознали, покушавали су да је што пре забораве. Ова чињеница ће бити од великог значаја када буде речи о коришћењу ћирилице код студената српског језика на Универзитету у Гдањску.

Катедра за славистику на Гдањском универзитету почела је са радом 1997. године. Прва генерација студената учила је искључиво српски језик, а следећих година је уведен и хрватски. Тренутно српски или хрватски језик студира тамо на редовним студијама око 120, а на ванредним 40 студената. Разлика у програму студија за српску и хрватску групу своди се једино на лекторат, остали предмети као што су књижевност,

¹ Чак се и за време поделе Пољске, иако је на великом делу њене територије званичан језик био руски, писмена култура развијала у латиничном облику, а књижевна дела су објављивана латиницом уз одобрење царске власти.

² Интересантно је ипак да се на терену Пољске у манастиру у Супрасаљу налази најстарији један од најстаријих ћириличних споменик: Супрасаљски зборник из 11. века, настао на Балкану, можда и у Србији (<http://www.monaster-suprasl.com.pl/>).

описна граматика, историја и култура и географија региона су заједнички и подразумевају коришћење материјала како из области србистике тако и кроатистике. Дакле познавање и коришћење ћирилице је неопходно за већину предмета који се налазе у програму. Питање је да ли и колико често студенти Катедре за славистику у Гдањску користе ћирилицу. Како би се то приказало студентима свих пет година понуђена је анкета од 17 питања посвећена српској ћирилици. У испитивању је учествовало 80 студената са свих пет година што представља тачно 50 % свих студената Катедре за славистику на Гдањском универзитету. Анкета се састоји из два дела: први обухвата 8 питања посвећених општем познавању српске ћирилице, а други садржи 10 питања везаних искључиво за коришћење ћирилице на Интернету.

Пошто је рад посвећен ћирилици на Интернету представићемо само укратко резултате анализе првог дела анкете а више пажње посветићемо оном другом.

У првом делу анкете студентима су постављена следећа питања:

1. Које је званично српско писмо?
2. Да ли користиш ћирилицу за време учења?
3. Како оцењујеш своје знање ћирилице?
4. Да ли више волиш да користиш ћирилицу или латиницу за учење српског језика?
5. Да ли коришћење ћирилице представља за тебе тешкоћу?
6. Зашто?
7. Да ли у библиотеци тражиш лектуре објављене ћирилицом или латиницом?
8. Да ли лакше разумеш текст написан латиницом или ћирилицом?

Помоћу тих питања желели смо да одредимо опште познавање ћирилице и однос студената према том писму. На прво питање "Које је званично српско писмо?" скоро сви анкетирани (95%) дали су исти одговор: ћирилица. Само четворо анкетираних дало је одговор да су равноправна и званична два српска писма: ћирилица и латиница³. Исто тако 90% анкетираних студената користи ћирилицу у белешкама, за време практичних часова и док читају научну литературу. Само 10 % (искључиво кроатисти) не пишу и не читају ћириличне текстове. Већина анкетираних оцењује своје познавање ћирилице као добро (40%), врло добро (20%) или одлично (5%) док остали сматрају да је познају слабо (30%) или врло слабо (5%). На том месту треба нагласити да је непознавање ћирилице (односно слабо познавање тог писма) признао скоро исти број студената српског и хрватског језика. Постоји неколико фактора који утичу на такву ситуацију. Први је тај, што на лекторату српског језика на садашњој 2. и 4. години није било обавезно познавање ћирилице, односно лектор је дозвољавао студентима да изаберу писмо које им више одговара. Треба да се нагласи да није то била нека лоша намера самог лектора (који је рођен и школован у бившој Југославији, у којој проблем националног писма није практично постојао, с друге стране било му је стало да покаже српску толеранцију према писму), јер је представио ћирилицу на једном од првих часова, само после није инсистирао да се она користи⁴. Стога и студенти српског језика, посебно са горе споменутих година, више воле да користе латиницу у учењу главног предмета својих студија. Иако око 50% анкетираних тврди да за учење српског језика користе ћирилицу (у писању и читању) мора да се обрати пажња да у тих 50% спадају и студенти хрватског, који уче ћирилицу уз друге предмете (књижевност и описна граматика). Истовремено

³ Интересантно је да су такав одговор дали студенти који похађају лекторат српског језика

⁴ Прва генерација студената у коју спада и аутор рада није уопште знала да постоји неко друго српско писмо сем латиничног (лекторат је водио пољски професор), тек на другој години када је дошао лектор из Србије студенти су почели да уче право српско писмо.

око 80% анкетираних сматра да коришћење ћирилице не представља за њих никакав проблем, међутим студенти не третирају ћирилицу као главно (а у ствари и једино) српско писмо, само је сматрају једном од две истоважеће могућности, што наравно делује на штету ћирилице. Утицај на такав став студената имају такође основна научна средства која су коришћена на настави: доступни уџбеници српског језика и српско–пољски речници су латинични⁵. Анкетирани као главне разлоге некоришћења ћирилице наводе пре свега то, што пре студија нису имали додир са ћирилицом, што (како им се чини) познавање и коришћење ћирилице није неопходно за комуникацију на српском, што иначе чешће користе латиницу или што нису морали до сад да је користе, па неће морати и даље... Слична је ситуација када студенти траже лектуре у библиотеци: скоро 40% тражи латинична издања задатих књига, јер, као што тврде, латиничне текстове читају брже и боље их разумеју него ћириличне.

Из приказаног израња не баш најоптимистичнија слика употребе ћирилице код гдањских слависта. Но, ипак, охрабрујући је податак да нове генерације студената, нарочито они са прве године од почетка уче само ћирилицу, имају обавезу да воде белешке искључиво на ћирилици како би то писмо природно повезивали са српским језиком. Студенти са те године користе само ћирилицу, а као образложење подвлаче да уче српски а једино српско писмо је ћирилица.

У другом делу анкете налазе се питања везана за Интернет и информатичка решења везана за ћирилицу. Анкетираним су постављена следећа питања:

1. Да ли користиш српске Интернет сајтове и претраживаче?
2. Наведи српске сајтове или сервисе које познајеш.
3. Да ли на тим сајтовима или сервисима можеш да користиш ћирилицу?
4. Да ли претражујеш те сајтове користећи ћирилицу?
5. Који су разлози твог избора?
6. Да ли, ако постоји могућност, мењаш ћириличну верзију сајта у латиничну?
7. Да ли наилазиш на техничке проблеме док користиш ћирилицу на компјутеру?
8. Какви су то проблеми?
9. Да ли користиш српске сајтове и сервисе на Интернету као помоћно средство за своје студије?
10. Да ли знаш шта је то UNICODE?

Још увек приступ Интернету у Пољској представља велики проблем. На располагању свих студената који немају приступ интернету код куће а желе да га користе на факултету има само десет компјутера прикључених на мрежу. Због тога је мали број студената славистике у Гдањску који уопште посећују српске сајтове (само око 40%). Ипак много више анкетираних зна за бар један српски сервис на Интернету. Први у том рангу је ПРОЈЕКАТ РАСТКО (www.rastko.org.yu) који познаје око 80 % анкетираних (студената српског и хрватског језика), следећи је претраживач КРСТАРИЦА (www.krstarica.com, око 40 %). Други сајтови и претраживачи су

---

⁵ Реч је о тренутно коришћеним приручницима. Студентима су на располагању стари српскохрватско – пољски речници (J. Wierzbicki, Uglješa Radnović, Józef Chlabicz, *Mali srpskohrvatsko-poljski poljsko-srpskohrvatski rečnik*, Warszawa, 1991, VI izdanje; V. Frančić, *Srpskohrvatsko-poljski rječnik*, t. I-II, Warszawa, 1987, 2. fototipsko izdanje, па и Julije Benešić, *Hrvatsko-poljski rječnik*, Zagreb, 1949) у латиничном облику, изузетак представља нови *Пољско–српски речник*, израдили Данилка Ћуришић–Стојановић, Угљеша Радновић, Београд, 1999, који је, ипак, мање примењив због свог смера, а издат на ћирилици.

споменути само по једанпут. То су : www.politika.co.yu, www.knjizara.com, www.nin.co.yu, www.vreme.co.yu, www.yusearch.com, као и званични сајт Црвене Звезде (www.fc-redstar.net). Занимљиво је што неки од анкетираних сматрају српским сајтом Интернет часопис ПРОЈЕКТОР (www.projektor.z.pl) који је иначе часопис преводилачког кружока студената славистике у Гдањску.

Сви анкетирани који су бар једном посетили неки српски сајт знају за могућност употребљавања ћирилице (углавном наводе ту ПРОЈЕКАТ РАСТКО и КРСТАРИЦУ), ипак само мали број њих бира ћирилицу кад жели да прегледа наведене сајтове (25% посетилаца српских сајтова или 10% свих анкетираних). Углавном такав избор везује се за брзину у претраживању. Анкетирани студенти наводе и друге проблеме: неприлагођена тестатура, грешке у скидању података са Интернета, сопствено информатичко незнање које их спречава у коришћењу ћирилице на Интернету. Ти који је употребљавају као главне разлог таквог избора наводе жељу да што боље познају ћирилицу, то, што им се ћирилица једноставно више допада или што је ћирилица званично српско писмо, стога ниједно друго не би требало да се користи, када се налазе у оквиру српске културе (одговор студента 4. године). Но, ипак, на питање: Да ли мењаш ћириличну верзију сајта у латиничну, одговор је код свих 40 % анкетираних који користе Интернет да то не раде. Чак је троје изјавило да ако имају могућност мењају латиничну верзију на ћириличну, као она која им више одговара.

Следећа питања у анкети покрећу проблеме везане за коришћење ћирилице на компјутеру. Већина анкетираних користи компјутер (70%) за писање семинарских радова и других писмених задатака. Ипак, многи не знају да користе ћирилицу, односно не умеју да наместе тестатуру да би могли да пишу ћирилицом. Анкетирани наводе недостатак фонтова и уопште лакши процес писања латиницом на компјутеру. Као разлог што не пишу ћирилицом наводе чињеницу да немају одговарајући програм за писање ћирилицом, да их нико није учио како се то ради, да Виндоус не даје упутства како се то ради, стога и њихови покушаји да наместе српску ћирилицу на тастатури углавном су неуспешни. Важно је овде додати да у програму студија не постоје часови информатике који би вероватно решили поменуте проблеме. Они који успевају да наместе ћирилицу раде то самостално и помоћу раније стеченог знања. Међутим, само 20% свих анкетираних зна шта је то UNICODE и како он утиче на коришћење ћирилице на Интернету. Многи од оних који свакодневно користе компјутере нису умели да дају тачан одговор на постављено питање. Само је један анкетирани потпуно тачно објаснио принцип по коме ради UNICODE.

Закључак

Ако прихватимо да су резултати овог испитивања репрезентативни за опште стање у коришћењу ћирилице код страних студената српског језика, може да се чини да ситуација није лоша.

После дубље анализе резултата анкете, намећу се важни закључци:

1. Окренутост студената српском традиционалном писму у великој мери зависи од «идеолошке» опредељености предавача према ћирилици и његовој употреби. Приметна је усмереност већине пољских предавача (који нису лектори, али и лектора) ка латиници, заједничкој за савремени српски и хрватски језик (већина њих је студирала некадашњу сербокроатистику, где је ћирилица навођена као равноправна, али је била запостављена).

2. Неопходно је да се приручници намењени учењу српског језика као страног у већој мери издају на ћирилици, што тренутно уопште није случај⁶.
3. Не би било згорег да власти Републике Србије, преко својих дипломатских представништава, информишу лекторате и лекторе, а и предаваче, па и универзитете, о значају коришћења ћирилице од стране студената, јер често, осим лектора, многи нису информисани да се ћирилица у великој мери уопште користи, а ако то не знају они, како то могу знати студенти!? (Недавно је један од аутора овог текста доживео да чује: «Па, ја нисам знао да се ћирилица у Србији толико користи».)
4. Приметна је везаност (малтене фетишистичка) појединих, добро «усмерених» студената за ћирилицу, као нешто другачије, могло би се рећи за маркетиншки производ, идеологију, на којој свакако може добро и да се заради (када се објасни да то нема никакве везе са Русима). Из искуства аутора је познато да студенти, када одлазе у посету Србији, пре свега желе да купе неки производ на коме је текст исписан ћирилицом, јер тога у Пољској једноставно нема!

---

⁶ Најпопуларнији уџбеник српског језика је Б. Ћорић, *Српски за странце*, Београд, 1995 (али су доступна и издања из новијих година). Интересантно је да је насловна страна штампана ћирилицом, а да је 99% преосталог текста понуђено латиницом, затим се користе D. Vujadinović, Z. Vukadinović, *Srpskohrvatski jezik 2*, Београд, 1983; то је случај и са, нама доступним, Интернет издањем: Pavle Ćosić, *Srpski za strance, priručnik za lektore i studente srpskog jezika...*, Poznań, вероватно 2003. Редак изузетак представља публикација I. Sawicka, *Ćwiczenia z gramatyki języka serbskiego*, Toruń, 2000, где су све вежбе дате на српском језику ћирилицом.